

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL NICHOLAS EMILIOU
 prezentate la 7 martie 2024¹

Cauza C-774/22

JX

împotriva

FTI Touristik GmbH

[cerere de decizie preliminară formulată de Amtsgericht Nürnberg (Tribunalul Districtual din Nürnberg, Germania)]

„Trimitere preliminară – Spațiul de libertate, securitate și justiție – Cooperare judiciară în materie civilă și comercială – Competență judiciară – Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 – Domeniu de aplicare – Procedură care include un element de extraneitate – Noțiuni – Competență în materia contractelor încheiate de consumatori – Capitolul II secțiunea 4 – Contract privind un pachet de servicii de călătorie încheiat între un consumator și un operator de turism – Părți la un contract care au domiciliul în același stat membru – Contract încheiat în scopul efectuării unei călătorii în străinătate”

I. Introducere

1. Prezenta cerere de decizie preliminară, adresată de Amtsgericht Nürnberg (Tribunalul Districtual din Nürnberg, Germania), privește interpretarea Regulamentului (UE) nr. 1215/2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială² (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles Ia”).

2. Cererea a fost formulată în cadrul unei acțiuni introduse de un consumator cu domiciliul în Germania împotriva unui operator de turism stabilit în același stat, în legătură cu un contract privind un pachet de servicii de călătorie rezervat de consumatorul respectiv în vederea efectuării unei călătorii în străinătate. Consumatorul s-a confruntat cu dificultăți în această privință, care ar fi fost cauzate de nerespectarea de către operatorul de turism a obligațiilor sale legale. Instanța de trimitere ridică problema dacă Regulamentul Bruxelles Ia se aplică unui astfel de litigiu, astfel încât consumatorul să se poată prevala de normele de competență de protecție prevăzute de acest regulament.

¹ Limba originală: engleza.

² Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 (JO 2012, L 351, p. 1).

3. Prezenta trimitere preliminară este importantă din două motive. În primul rând, va oferi Curții posibilitatea de a oferi clarificări valoroase cu privire la domeniul de aplicare al Regulamentului Bruxelles I bis și la funcționarea acestor norme specifice. În al doilea rând, răspunsul oferit de Curte va fi semnificativ pentru călători și întreprinderile din sectorul turismului, unde astfel de litigii apar frecvent.

II. Cadrul juridic

A. Regulamentul Bruxelles Ia

4. Potrivit articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia, „[u]n consumator poate introduce o acțiune împotriva celeilalte părți la contract fie înaintea instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia partea în cauză își are domiciliul, fie, indiferent de domiciliul celeilalte părți, înaintea instanțelor din locul unde consumatorul își are domiciliul”.

B. Dreptul german

5. Articolul 12 din Zivilprozessordnung (Codul de procedură civilă german) (denumit în continuare „ZPO”), intitulat „Competența generală; noțiune”, prevede că „instanța cu competență generală pentru o persoană are competența de a hotărî cu privire la toate acțiunile formulate împotriva acesteia, cu excepția cazului în care pentru o acțiune este stabilită o competență judiciară exclusivă”.

6. Articolul 17 din ZPO, intitulat „Competența generală a instanțelor pentru persoane juridice”, prevede, la primul alineat, că „[c]ompetența generală pentru [...] societăți [...] este determinată de sediul acestora. În afară de cazul în care se prevede altfel, este considerat sediu locul unde se află administrația”.

III. Situația de fapt, procedura națională și întrebarea preliminară

7. JX este o persoană fizică cu domiciliul în Nürnberg (Germania). La 15 decembrie 2021, acesta a încheiat un contract privind un pachet de servicii de călătorie cu FTI Touristik GmbH (denumită în continuare „FTI”), un operator de turism cu sediul în München (Germania), prin intermediul unei agenții de voiaj cu sediul în Nürnberg, pentru efectuarea unei călătorii în străinătate.

8. Ulterior, JX a introdus o acțiune împotriva FTI în fața Amtsgericht Nürnberg (Tribunalul Districtual din Nürnberg). JX susține că nu a fost informat în mod corespunzător cu privire la condițiile de intrare și de viză pentru țara în cauză și solicită despăgubiri în cuantum de 1 499,86 euro.

9. JX a susținut că instanța sesizată, în calitate de instanță în raza căreia se află locul unde acesta are domiciliul, are atât competență internațională, cât și teritorială cu privire la cererea sa, în temeiul articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia. În replică, FTI a susținut că această instanță nu are competență teritorială și că cererea trebuie respinsă din acest motiv. Normele din regulamentul respectiv nu se aplică situațiilor pur interne. Litigiul în discuție se

încadrează în această categorie, întrucât ambele părți au domiciliul în același stat membru. În opinia sa, se aplică în schimb dispozițiile cuprinse în ZPO, iar acestea conferă competență altor instanțe.

10. În aceste condiții, Amtsgericht Nürnberg (Tribunalul Districtual din Nürnberg) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 18 alineatul (1) din [Regulamentul Bruxelles Ia] trebuie interpretat în sensul că, pe lângă norma privind competența internațională, această dispoziție stabilește și o normă privind competența teritorială a instanțelor naționale în materie de contracte de călătorie, care trebuie respectată de instanța sesizată atunci când atât consumatorul, în calitate de călător, cât și cocontractantul său, operatorul de turism[,] sunt stabiliți în același stat membru, dar destinația turistică nu se află în acest stat membru, ci în străinătate (așa-numitele «cauze aparent interne»), consumatorul putând, prin urmare, formula pretenții contractuale împotriva operatorului de turism la instanța de la domiciliul său, în completarea normelor de competență naționale?”

11. FTI, guvernul ceh și Comisia Europeană au depus observații scrise. Nu a fost organizată o ședință în prezenta cauză.

IV. Analiză

12. Contextul prezentei cauze este reprezentat de dificultățile întâmpinate de un consumator în legătură cu o călătorie care i-a fost vândută drept „pachet de servicii turistice”³ de către un operator de turism. Această situație este, din păcate, destul de frecvent întâlnită. În ultimele trei decenii, turismul a devenit o industrie, iar aceste „pachete” reprezintă o parte semnificativă a pieței serviciilor de călătorie. Cu toate că mulți consumatori sunt atrași de facilitățile oferite de un astfel de „pachet” în ceea ce privește planificarea călătoriei, promisiunile făcute în cadrul acestuia nu sunt întotdeauna respectate. Mult prea des, călătorii se confruntă cu probleme (la fel cum pare a fi și cazul lui JX⁴) atunci când călătoresc către destinația lor de vacanță sau descoperă, la sosire, că hotelul este sub standarde sau, mai rău, suferă accidente vătămătoare la fața locului din cauza neglijenței unor furnizori locali selectați în mod necorespunzător⁵.

13. Pentru a proteja călătorii împotriva unor astfel de neajunsuri, legiuitorul Uniunii a adoptat Directiva privind pachetele de servicii de călătorie. Acest instrument stabilește drepturi importante pentru consumatori și obligații corelative pentru operatorii de turism în legătură cu aceste pachete. Printre altele, directiva le impune acestora din urmă obligația de a furniza călătorilor, înainte de încheierea oricărui contract, informații privind în special cerințele legate de pașaport și de viză în țara de destinație avută în vedere⁶. În procedura principală, JX consideră

³ Un „pachet de servicii de călătorie” reprezintă o combinație a cel puțin două tipuri diferite de servicii de călătorie (cum ar fi transportul aerian și cazarea), în scopul efectuării aceleiași călătorii, achiziționate în general de la un singur punct de vânzare și/sau vândute la un preț forfetar sau promovate ca pachet [a se vedea articolul 3 punctul 2 din Directiva (UE) 2015/2302 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind pachetele de servicii de călătorie și serviciile de călătorie asociate, de modificare a Regulamentului (CE) 2006/2004 și a Directivei 2011/83/UE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Directivei 90/314/CEE a Consiliului (JO 2015, L 326, p. 1) (denumită în continuare „Directiva privind pachetele de servicii de călătorie”).

⁴ Trimiterea preliminară nu explică ce s-a întâmplat cu JX. În mod evident, din moment ce nu a avut viza obligatorie, nu a ajuns în destinația sa de vacanță.

⁵ A se vedea Latil, C., „L'exécution défectueuse du contrat de vente de voyages à forfait en droit international privé”, *Revue critique de droit international privé*, 2017, p. 199.

⁶ A se vedea articolul 5 alineatul (1) litera (f) din Directiva privind pachetele de servicii de călătorie.

că FTI nu și-a îndeplinit această obligație de informare în detrimentul său și solicită daune. În acest scop, el a sesizat instanța de trimitere, care este instanța competentă teritorial pentru domiciliul său din Nürnberg (Germania).

14. În stadiul actual preliminar al procedurii principale, această instanță trebuie să stabilească dacă este într-adevăr competentă să soluționeze această cauză. Instanța de trimitere ridică problema pertinentei articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia în această privință. Dispoziția amintită, care face parte dintr-o secțiune a acestui regulament dedicată procedurilor legate de anumite contracte încheiate de consumatori, și anume secțiunea 4 din capitolul II (denumită în continuare „secțiunea 4”), conține două norme de competență în favoarea consumatorului, atunci când acesta acționează în calitate de reclamant. Mai precis, în temeiul articolului 18 alineatul (1), acesta din urmă poate introduce o acțiune împotriva „celeilalte părți la contract” (adică a furnizorului) fie (i) „înaintea instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia partea în cauză își are domiciliul” (*forum rei*), fie (ii) „înaintea instanțelor din locul unde consumatorul își are domiciliul” (*forum actoris*).

15. Întrebarea instanței de trimitere se centreează pe norma *forum actoris* prevăzută la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia și ridică două chestiuni în această privință. În primul rând, această instanță urmărește să afle dacă norma menționată este aplicabilă unei acțiuni precum cea introdusă de JX împotriva FTI. În al doilea rând, presupunând că aceasta ar fi situația, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă această normă conferă doar competență (internațională) instanțelor din statul membru în care consumatorul are domiciliul, în timp ce normele de procedură ale acestui stat sunt cele care stabilesc instanța de pe teritoriul său care are competența (teritorială) de a soluționa o astfel de acțiune, sau dacă norma respectivă conferă în mod direct competență (atât internațională, cât și teritorială) instanței în circumscripția căreia se află acest domiciliu.

16. La baza acestor chestiuni stau considerente pragmatice. Dacă, pe de o parte, norma în discuție este aplicabilă acțiunii introduse de JX împotriva FTI și stabilește atât competența internațională, cât și competența teritorială, atunci instanța de trimitere este competentă, în temeiul acestei norme, să judece cauza (întrucât este, reamintim, instanța în circumscripția căreia se află domiciliul consumatorului respectiv). Dacă, pe de altă parte, această normă nu este aplicabilă acestei acțiuni sau conferă doar o competență internațională instanțelor germane, atunci instanța de trimitere nu este competentă să judece cauza. În orice caz, normele de procedură germane ar conferi competența teritorială instanței în circumscripția căreia se află domiciliul părții din München⁷.

17. După cum vom explica la punctele următoare, este clar că norma *forum actoris* pentru consumatori prevăzută la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia conferă în mod direct competența atât internațională, cât și teritorială instanței în circumscripția căreia se află domiciliul consumatorului (secțiunea A). Cu toate acestea, norma menționată se aplică numai în cauzele care conțin un element de extraneitate (secțiunea B). Aici se află esența prezentei cauze. Există într-adevăr o incertitudine cu privire la îndeplinirea acestei cerințe atunci când ambele părți în litigiu (consumatorul și furnizorul) au domiciliul în același stat membru, iar singurul element de extraneitate este reprezentat de destinația călătoriei în scopul căreia a fost încheiat contractul privind pachetul de servicii de călătorie în discuție (secțiunea C).

⁷ A se vedea punctele 5, 6 și 9 de mai sus.

A. Norma *forum actoris* pentru consumatori stabilește atât competența internațională, cât și competența teritorială

18. Îndoielile instanței de trimitere cu privire la funcția normei *forum actoris* pentru consumatori necesită un răspuns rapid. Acesta rezultă din însăși formularea articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia. Compararea celor două dispoziții pe care le conține este edificatoare în această privință. Norma *forum rei* se referă la „instanțele din statul membru” în care are domiciliul profesionistul. În schimb, norma *forum actoris* se referă la „instanțele din locul” unde are domiciliul consumatorul. Această diferență terminologică nu este superficială. Ea este concepută tocmai pentru a indica faptul că, în timp ce prima normă conferă numai o competență internațională sistemului judiciar al statului desemnat, luat în ansamblu, cea de a doua normă conferă o competență atât internațională, cât și teritorială instanței în circumscripția căreia se află localitatea unde are domiciliul consumatorul, indiferent de repartizarea competenței prevăzută de normele de procedură ale statului respectiv⁸.

19. Contrar celor susținute de FTI, această interpretare reflectă exact intenția legiuitorului Uniunii. Acesta din urmă a urmărit, prin norma în discuție, să permită consumatorului să introducă acțiunea „cât mai aproape de domiciliul său”⁹. Dacă normele procedurale ale statului membru în care este domiciliat consumatorul ar stabili instanța din acel stat care este competentă să soluționeze cererile sale, acest rezultat nu ar fi atins de multe ori, tocmai pentru că, în state membre precum Germania, aceste norme ar desemna instanța în a cărei circumscripție are sediul furnizorul, care se poate afla la mare depărtare de domiciliul consumatorului (aspect asupra căruia vom reveni ulterior)¹⁰.

B. Norma *forum actoris* pentru consumatori se aplică numai în cauzele care conțin un element de extraneitate

20. Pentru ca norma *forum actoris* prevăzută la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia să se aplice și să stabilească competența în privința unei anumite acțiuni, trebuie îndeplinite două condiții cumulative. În primul rând, în mod logic, această acțiune trebuie să se încadreze în domeniul de aplicare material al regimului de competență (denumit în continuare „regimul Bruxelles”) din care face parte această normă. În al doilea rând, trebuie să fie îndeplinite anumite condiții, specifice acestei norme.

21. Cea de a doua cerință nu este contestată în speță. Condițiile în cauză, care rezultă din coroborarea articolului 17 alineatul (1) cu articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia, sunt în mod clar îndeplinite: reclamantul se califică drept „consumator”, dat fiind că cererea sa „se referă la un contract”¹¹ pe care l-a încheiat „într-un scop care poate fi considerat ca fiind în afara activității [sale] profesionale” cu un furnizor, contractul respectiv se încadrează în

⁸ A se vedea printre altele Mankowski, P., Nielsen, P.A., „Article 18”, în Magnus, U., și Mankowski, P., *Brussels Ibis Regulation – Commentary*, Otto Schmidt, Cologne, 2016, p. 512 și 513, § 10, precum și Dickinson, A., Lein, E., *The Brussels I Regulation Recast*, Oxford University Press, Oxford, 2015, § 6.67. A se vedea prin analogie Hotărârea din 3 mai 2007, Color Drack (C-386/05, EU:C:2007:262, punctul 30), Hotărârea din 15 iulie 2021, Volvo și alții (C-30/20, EU:C:2021:604, punctul 33), și Hotărârea din 30 iunie 2022, Allianz Elementar Versicherung (C-652/20, EU:C:2022:514, punctul 38).

⁹ Comisia Europeană, Propunere de regulament (CE) al Consiliului privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială [COM(99) 348 final] (JO 1999, C 376E, p. 1), expunere de motive, p. 17.

¹⁰ A se vedea printre altele Mankowski, P., Nielsen, P.A., *op. cit.*, p. 512 și 513, § 10. A se vedea de asemenea punctul 61 de mai jos.

¹¹ Acest lucru este valabil chiar și în cazul în care cererea nu se întemeiază pe contractul *per se* încheiat cu consumatorul, ci pe încălcarea unei obligații impuse de lege (a se vedea punctul 13 de mai sus). Într-adevăr, este suficient ca această cerere să fi izvorât în legătură cu un astfel de contract [a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2002, Gabriel (C-96/00, EU:C:2002:436), punctul 58)].

categoriile enumerate la articolul 17 alineatul (1) (aspect pe care îl vom examina ulterior în detaliu)¹², iar pârâta împotriva căreia a fost formulată cererea este „cealaltă parte la [acel] contract”.

22. Cu toate acestea, din prima cerință rezultă o condiție suplimentară pentru aplicarea articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia. Mai exact, în timp ce articolul 1 alineatul (1) din acest regulament, care definește domeniul de aplicare al regimului Bruxelles, nu se pronunță în această privință¹³, Curtea a statuat în mod repetat, începând cu hotărârea pronunțată în cauza Owusu¹⁴, că acest regim se aplică numai raporturilor juridice cu „caracter internațional”, cu alte cuvinte celor care au legături cu mai multe țări¹⁵.

23. Această condiție implicită a „elementului de extraneitate” rezultă din (și este inevitabilă având în vedere) temeiul juridic al Regulamentului Bruxelles I bis, și anume articolul 81 alineatul (2) TFUE. Această dispoziție permite Uniunii să adopte măsuri pentru punerea în aplicare a obiectivelor prevăzute la articolul 81 alineatul (1) din acest tratat, care se referă la cooperarea judiciară în „materie civilă cu incidență transfrontalieră”. În schimb, Uniunea Europeană nu are competența de a reglementa competența în materie civilă în lipsa unei astfel de „incidențe”. Prin urmare, acest regulament trebuie interpretat în consecință.

24. Această condiție este de asemenea conformă cu însuși scopul Regulamentului Bruxelles I bis. Ca instrument de drept internațional privat (al Uniunii), acesta este conceput pentru scenariul în care o instanță națională este chemată să soluționeze o cauză care are legături cu o altă țară (sau alte țări) decât propria sa țară. Într-adevăr, aceste legături creează posibilitatea ca instanțele din acea altă țară (sau din acele alte țări) să judece cauza și, prin extensie, ridică întrebarea dacă este oportun ca respectiva cauză să fie judecată de instanța sesizată. Scopul principal al regimului Bruxelles este de tranșa astfel de conflicte internaționale de competență. Deși unele dintre norme acestuia, inclusiv norma *forum actoris* pentru consumatori, stabilesc atât competența internațională, cât și competența teritorială (a se vedea punctul 18 de mai sus), ele tranșează cea de a doua chestiune în mod accesoriu numai în cazurile în care s-ar putea ridica prima chestiune. Funcția lor nu este de a soluționa conflictele interne de competență în situații pur interne¹⁶.

¹² A se vedea punctul 55 de mai jos. În plus, în timp ce articolul 17 alineatul (3) din Regulamentul Bruxelles Ia exclude contractele de transport din domeniul de aplicare al secțiunii 4, această excludere nu se referă la contractele privind pachetele de servicii de călătorie.

¹³ În ceea ce privește domeniul de aplicare material al acestui regim, această dispoziție prevede doar că se aplică în „materie civilă și comercială”.

¹⁴ Hotărârea din 1 martie 2005 (C-281/02, denumită în continuare „Hotărârea Owusu”, EU:C:2005:120). Această hotărâre se referă la Convenția privind competența judiciară și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială, semnată la Bruxelles la 27 septembrie 1968 (JO 1972, L 299, p. 32, Ediție specială, 19/vol. 10, p. 3), care a fost înlocuită ulterior de Regulamentul (CE) al Consiliului nr. 44/2001 din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74), înlocuit la rândul său de Regulamentul Bruxelles Ia. Cu toate acestea, trebuie asigurată o continuitate a interpretării în ceea ce privește domeniul de aplicare al normelor de competență stabilite de aceste instrumente juridice [a se vedea printre altele Hotărârea din 8 septembrie 2022, IRnova (C-399/21, EU:C:2022:648, punctul 29)]. În consecință, în prezentele concluzii, vom face trimitere la diversele instrumente fără a face distincție între ele.

¹⁵ A se vedea printre altele Hotărârea Owusu (punctele 25 și 26), Hotărârea din 19 iulie 2012, Mahamdia (C-154/11, EU:C:2012:491, punctul 39), și Hotărârea din 8 septembrie 2022, IRnova (C-399/21, EU:C:2022:648, punctul 27). A se vedea de asemenea implicit considerentele (3) și (26) ale Regulamentului Bruxelles I bis. A se vedea de asemenea Raportul explicativ privind Convenția de la Bruxelles, întocmit de domnul P. Jenard (JO 1979, C 59, p. 1, denumit în continuare „Raportul Jenard”), p. 8. În Hotărârea Owusu, Curtea a precizat de asemenea că nu este necesar ca o cauză să implice două state membre. Elementul de extraneitate al raportului în cauză poate fi situat pe teritoriul unei țări terțe (a se vedea punctele 24-26 din această hotărâre).

¹⁶ Dorim să subliniem că, contrar a ceea ce lasă să se înțeleagă guvernul ceh, atunci când, precum în speță, părțile în litigiu contestă doar problema referitoare la instanța care, în cadrul unui stat membru, este competentă să soluționeze cauza, norma *forum actoris* pentru consumatori poate fi perfect utilizată pentru a soluționa un astfel de conflict de competență teritorială, *cu condiția* ca în cauză să existe un „element de extraneitate”.

25. Din considerentele de mai sus rezultă că norma *forum actoris* pentru consumatori, ca și toate celelalte norme de competență stabilite prin Regulamentul Bruxelles Ia, se aplică numai atunci când o instanță a unui stat membru este chemată să soluționeze o cauză care conține un „element de extraneitate” (adică o legătură pertinentă cu o altă țară). Într-un astfel de caz, această normă stabilește atât competența internațională, cât și competența teritorială. În schimb, aceasta nu interferează cu repartizarea competenței teritoriale în situații pur interne.

C. Cu privire la existența unui element suficient de extraneitate în speță

26. Acestea fiind clarificate, astfel cum explică instanța de trimitere, în Germania există o dezbatere aprinsă¹⁷ cu privire la întrebarea dacă „elementul de extraneitate” necesar pentru aplicarea articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia este prezent în cazul în care o instanță dintr-un stat membru este chemată să se pronunțe cu privire la un litigiu între un consumator domiciliat în acest stat și un operator de turism local în legătură cu executarea unui contract privind un pachet de servicii de călătorie, încheiat pentru o călătorie în străinătate (situație care pare destul de obișnuită)¹⁸. Dincolo de aspectul tehnic al acestei chestiuni, problema concretă este dacă, inclusiv în acest scenariu, consumatorul poate introduce o acțiune în fața instanței de la domiciliul său în temeiul normei *forum actoris* prevăzute de această dispoziție.

27. Instanța de trimitere explică faptul că jurisprudența și literatura de specialitate germană conțin puncte de vedere divergente cu privire la astfel de „cauze aparent interne” (*unechte Inlandsfälle*, pentru a relua termenii acestei instanțe). Teza dominantă, susținută de FTI și de guvernul ceh în fața Curții, este că articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia nu se aplică în aceste cauze. Raportul contractual în cauză nu prezintă „caracterul internațional” necesar atunci când părțile (consumatorul și operatorul de turism) au domiciliul în același stat membru. Faptul că destinația călătoriei pentru care a fost încheiat contractul se află într-o țară străină nu este un argument pertinent în această privință. Potrivit opiniei minoritare, susținută în speță de Comisie, această normă se aplică chiar dacă părțile în litigiu au domiciliul în același stat. Destinația străină a călătoriei conferă raportului lor un caracter internațional.

28. În opinia noastră, punctul de vedere minoritar este, de fapt, cel corect. Într-adevăr, este necesar să se adopte o interpretare largă a „elementului de extraneitate” în sensul Regulamentului Bruxelles I bis (1). În cazurile legate de executarea unui contract privind un pachet de servicii de călătorie, destinația străină a călătoriei este un „element de extraneitate” pertinent în această privință (2). În sfârșit, nici termenii și nici obiectivul secțiunii 4 nu impun o interpretare diferită (3).

¹⁷ Această chestiune făcuse obiectul a nu mai puțin de cinci trimiteri preliminare din partea instanțelor germane. Două cauze (C-317/20 și C-62/22) au fost retrase înainte ca Curtea să se pronunțe. Două cauze (C-108/23 și C-648/23) sunt pendinte și au fost suspendate până la pronunțarea Curții în prezenta cauză.

¹⁸ Consumatorii cumpără de obicei călătoria de la operatorii locali de turism (a se vedea Latil, C., *op. cit.*).

1. Cu privire la accepțiunea largă a „elementului de extraneitate”

29. Pentru început, trebuie să se constate că, deși Regulamentul Bruxelles Ia nu definește „elementul de extraneitate” necesar pentru aplicarea normelor sale, această noțiune trebuie interpretată în mod autonom, prin referire în principal la sistemul și la obiectivele regulamentului menționat, pentru a se asigura o aplicare uniformă a sa în toate statele membre¹⁹.

30. În jurisprudența sa dezvoltată începând cu Hotărârea Owusu, Curtea a adoptat în general, în această privință, o abordare pragmatică. În opinia sa și în conformitate cu explicația dată la punctul 24 de mai sus, o cauză aflată pe rolul unei instanțe a unui stat membru conține un „element de extraneitate” pertinent atunci când prezența acestuia din urmă este „de natură să ridice îndoieli cu privire la stabilirea competenței internaționale a acestei instanțe”²⁰. Altfel spus, regimul Bruxelles este declanșat atunci când o cauză prezintă un factor de legătură cu o țară străină – indiferent dacă este vorba despre un alt stat membru sau despre un stat terț – suficient pentru a crea posibilitatea ca instanțele din acea țară să judece acea cauză²¹ și, prin extensie, pentru a ridica întrebarea dacă este oportun (sau nu) ca instanța sesizată din statul membru să procedeze astfel. Într-adevăr, într-un astfel de scenariu, regimul în discuție este un instrument necesar pentru ca instanța respectivă să răspundă la o astfel de întrebare.

31. În opinia noastră, acest criteriu ar trebui aplicat cu generozitate. Pentru ca Regulamentul Bruxelles Ia să își îndeplinească obiectivul, acesta ar trebui să se aplice ori de câte ori²² apar probleme de competență internațională, printre altele pentru a evita ca eventualele conflicte de competență să se transforme în conflicte reale. În plus, întrucât obiectivele securității juridice și previzibilității urmărite de acest instrument²³ presupun ca părțile să poată anticipa cu ușurință ce regim de competență va fi aplicabil litigiului lor și ca instanța din statul membru sesizată să își poată determina cu ușurință competența²⁴, această chestiune nu trebuie să fie complicată în mod excesiv. Nu este vorba despre a verifica dacă instanțele străine sunt efectiv competente să judece cauza vizată²⁵. Este suficient ca factorul care stabilește o legătură a cauzei cu țara străină în discuție constituie un motiv plauzibil pentru ca instanțele acesteia să judece acea cauză.

32. Elementul de extraneitate al unei cauze provine adesea din faptul că reclamantul și pârâatul au domiciliul în state diferite. Într-adevăr, faptul că o parte este domiciliată pe teritoriul respectiv al unui stat constituie un motiv plauzibil pentru ca instanțele din fiecare stat să judece cauza [după cum arată diverse dispoziții ale Regulamentului Bruxelles I bis, inclusiv articolul 18 alineatul (1)].

¹⁹ A se vedea printre altele Hotărârea din 14 septembrie 2023, Club La Costa și alții (C-821/21, EU:C:2023:672, punctul 46 și jurisprudența citată).

²⁰ A se vedea printre altele Hotărârea Owusu (punctul 26), Hotărârea din 17 noiembrie 2011, Hypoteční banka (C-327/10, EU:C:2011:745, punctele 30 și 35), și Hotărârea din 8 septembrie 2022, IRnova (C-399/21, EU:C:2022:648, punctul 28).

²¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 noiembrie 2011, Hypoteční banka (C-327/10, EU:C:2011:745, punctele 32 și 33). A se vedea de asemenea Rogerson, P., „Article 1”, în Magnus, U., și Mankowski, P., *op. cit.*, p. 59, § 6. Astfel, nu orice legătură cu o țară străină constituie un element de extraneitate relevant. Factorul în discuție trebuie să fie suficient de semnificativ pentru a ridica astfel de îndoieli.

²² Sub rezerva îndeplinirii celorlalte condiții de aplicare a acestui instrument.

²³ A se vedea considerentul (15) al Regulamentului Bruxelles I bis.

²⁴ A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 ianuarie 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, punctul 61 și jurisprudența citată).

²⁵ Acesta ar putea fi un exercițiu dificil și controversat în cazul în care țara în cauză nu este stat membru al Uniunii și, ca atare, nu se aplică Regulamentul Bruxelles Ia.

Totuși, acesta nu este singurul scenariu posibil. Astfel cum susține Comisia, atunci când părțile în litigiu au domiciliul în același stat, caracterul internațional al unei cauze poate rezulta din diverși factori legați printre altele de faptele în litigiu²⁶.

33. Deși dorim să lăsăm pentru secțiunea următoare aplicarea criteriului de mai sus la cauza de față, vom oferi câteva ilustrări aici. De exemplu, atunci când o instanță a unui stat membru este chemată să soluționeze o cauză care, pe de o parte, implică două părți cu domiciliul în acel stat, dar care, pe de altă parte, se referă la o faptă ilicită care a avut loc în străinătate sau la închirierea unui imobil situat într-o altă țară, se aplică Regulamentul Bruxelles Ia²⁷. În ambele exemple, factorul de legătură al cauzei cu o țară străină este „de natură să ridice probleme cu privire la stabilirea competenței internaționale a acestei instanțe”. Într-adevăr, producerea faptei ilicite pe teritoriul acelei țări străine sau faptul că bunul în cauză este situat acolo reprezintă un motiv plauzibil pentru ca instanțele sale să judece cauza²⁸. Regulamentul Bruxelles Ia confirmă acest lucru, întrucât acești factori constituie motive exprese de competență în temeiul articolului 7 alineatul (2) și, respectiv, al articolului 24 alineatul (1) din acesta²⁹. În mod similar, în hotărârea pronunțată în cauza IRnova³⁰, Curtea a considerat în mod întemeiat că o acțiune între două părți domiciliată în același stat membru cu privire la dreptul la brevete înregistrate în țări terțe are „caracter internațional”. În cazul în care o țară a acordat un brevet, instanțele sale se pot considera în mod plauzibil competente să judece litigiile care privesc acel patent³¹.

34. Este adevărat, Curtea a adoptat o abordare oarecum diferită în ceea ce privește „elementul de extraneitate” necesar în sensul Regulamentului Bruxelles I bis în Hotărârile Parking și Interplastics³², Generalno konsultstvo na Republika Bulgaria³³ și Inkreal³⁴.

35. În una dintre cauzele conexe care au condus la prima hotărâre, un pârât domiciliat într-un stat membru a fost chemat în judecată în fața instanțelor din acel stat de către un reclamant domiciliat în alt stat membru. Comisia a exprimat îndoieli cu privire la existența „elementului de extraneitate” necesar pentru aplicarea regimului Bruxelles. Deși acest lucru era evident în urma Hotărârii Owusu, iar Curtea a făcut referire la această hotărâre, aceasta a adus un argument suplimentar. În esență, Curtea a făcut trimitere la un alt instrument al Uniunii, Regulamentul (CE) nr. 1896/2006 de instituire a unei proceduri europene de somație de plată³⁵, care se aplică

²⁶ A se vedea printre altele Hotărârea Owusu (punctul 26) și Hotărârea din 8 septembrie 2022, IRnova (C-399/21, EU:C:2022:648, punctul 28). A se vedea de asemenea Raportul Jenard, p. 8, și Mankowski, P., Nielsen, P.A., „Introduction to Articole 17-19”, în Magnus, U., și Mankowski, P., *op. cit.*, p. 448, § 23 și 24.

²⁷ A se vedea Hotărârea Owusu (punctul 26) și Hotărârea din 26 martie 1992, Reichert și Kockler (C-261/90, EU:C:1992:149, punctul 3), și Hartley, T., *op. cit.*, § 2.05.

²⁸ Luând în considerare proximitatea acelor instanțe în raport cu faptele relevante, interesul legitim al statelor de a se pronunța cu privire la fapte ilicite săvârșite pe teritoriul lor, suveranitatea tradițională a statelor în legătură cu controlul teritoriului în cadrul frontierelor sale etc.

²⁹ Articolul 24 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia se referă expres chiar și la scenariul în care părțile au domiciliul pe teritoriul aceluiași stat membru, în timp ce imobilul este situat în alt stat.

³⁰ A se vedea Hotărârea din 8 septembrie 2022 (C-399/21, EU:C:2022:648, punctul 28).

³¹ Având în vedere că „acordarea unui [...] brevet decurge din suveranitatea națională” (a se vedea, în această privință, Concluziile noastre prezentate în cauza BSH Hausgeräte (C-339/22, EU:C:2024:159, punctele 60 și 61, precum și referințele). Astfel, regimul Bruxelles nu se aplică numai în cazul în care părțile sunt domiciliată pe teritoriul aceluiași stat membru, instanțele acestui stat sunt sesizate și toți factorii relevanți în mod rezonabil în scopul stabilirii competenței sunt localizați în acel stat, deoarece, în acest caz, nu este posibil să apară un conflict internațional de competență. A se vedea Hotărârea din 14 iulie 2022, EPIC Financial Consulting (C-274/21 și C-275/21, EU:C:2022:565, punctele 56-59). A se vedea de asemenea Briggs, A., *Civil Jurisdiction and Judgments*, Informa Law, Oxon, 2015, ediția a șasea, p. 56, și Hartley, T., *op. cit.*, § 2.02 și 2.03.

³² Hotărârea din 7 mai 2020 (C-267/19 și C-323/19, EU:C:2020:351).

³³ Hotărârea din 3 iunie 2021 (C-280/20, EU:C:2021:443).

³⁴ Hotărârea din 8 februarie 2024 (C-566/22, EU:C:2024:123).

³⁵ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2006 (JO 2006, L 399, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 9, p. 108), articolul 3 alineatul (1).

numai „litigiilor transfrontaliere” și definește această noțiune ca fiind „[un litigiu] în care cel puțin una din părți are domiciliul sau reședința obișnuită într-un stat membru, altul decât statul membru al instanței sesizate”. În opinia Curții, această definiție ar putea fi utilizată „în principiu” pentru a stabili caracterul internațional al cauzei în sensul Regulamentului Bruxelles I, pentru motivul că trebuie asigurată coerența între noțiunile echivalente ale acestor două instrumente. Pe bună dreptate, Curtea statuase, cu câteva luni mai devreme, că situația în care reclamantul are domiciliul pe teritoriul unui stat membru diferit de cel al instanței sesizate corespunde acestei definiții³⁶.

36. În cea de a doua decizie, Curtea a urmat întocmai hotărârea anterioară și, fără nicio trimitere la linia sa principală de jurisprudență, a continuat să aplice definiția „litigiului transfrontalier” prevăzută în Regulamentul nr. 1896/2006 pentru a declara că o acțiune introdusă de o persoană cu domiciliul într-un stat membru împotriva consulatului acestui stat într-o altă țară, în legătură cu serviciile furnizate de prima către cea de a doua în țara respectivă, are (în mod evident) „caracter internațional” în sensul Regulamentului Bruxelles I bis. În sfârșit, în cea de a treia hotărâre, Curtea a făcut referire, pe de o parte, la această definiție și, pe de altă parte, la criteriul reluat la punctul 30 de mai sus pentru a decide că încheierea de către părți domiciliată într-un stat membru a unor convenții de alegere a forului în favoarea instanțelor unui alt stat membru constituie un „element de extraneitate” suficient pentru a declanșa aplicarea acestui regulament³⁷.

37. Suntem de acord cu criticile exprimate de comentatori cu privire la această nouă abordare a elementului de extraneitate³⁸. Desigur, dorința de a asigura coerența dreptului Uniunii este lăudabilă. În acest sens, definițiile și interpretarea date în legătură cu un instrument al Uniunii pot fi uneori transpuse altuia. Cu toate acestea, nu este întotdeauna cazul. Este necesar să fim circumspecți în această privință, întrucât noțiuni similare pot avea, în contexte diferite, semnificații (foarte) diferite. Numai în cazul în care există suficientă apropiere între sistemele și obiectivele generale ale instrumentelor în cauză se justifică un astfel de exercițiu. Nu aceasta este situația aici. Deși Regulamentul Bruxelles Ia și Regulamentul nr. 1896/2006 reglementează, astfel cum a arătat Curtea, cooperarea judiciară în materie civilă cu incidență transfrontalieră, apropierea se oprește aici.

38. Pe de o parte, Regulamentul nr. 1896/2006 a fost adoptat pentru a aborda dificultățile cu care se confruntă creditorii care încearcă să recupereze creanțe necontestate de la debitori din alte state membre. Scopul său este de a simplifica și de a accelera recuperarea unor astfel de creanțe, prin instituirea unei proceduri uniforme care să permită unui creditor să obțină din partea unei instanțe dintr-un stat membru o hotărâre judecătorească referitoare la o astfel de creanță, care poate fi executată cu ușurință în statul membru în care se află activele debitorului, garantând în același timp condiții echitabile în ceea ce privește dreptul la apărare în întreaga Uniune³⁹. Definiția „litigiului transfrontalier” dată de acest regulament – bazată pe domiciliile părților și pe sediul instanței sesizate – are o anumită logică în acest context. În cazul în care părțile sunt domiciliată în același stat, căile de atac prevăzute de instanțele din statul respectiv în temeiul dreptului său procedural sunt, de obicei, suficiente pentru a garanta că creditorul își recuperează rapid creanța. Prin urmare, procedura prevăzută de acest regulament nu este necesară.

³⁶ A se vedea Hotărârea din 7 mai 2020, Parking și Interplastics (C-267/19 și C-323/19, EU:C:2020:351, punctele 27-36).

³⁷ Hotărârea din 8 februarie 2024, Inkreal (C-566/22, EU:C:2024:123, punctele 19-24).

³⁸ A se vedea printre altele Nuyts. A, „Chronique de DIP”, *Journal de droit européen*, 2023, nr. 74, și Pailler, L., „Commentaire de CJUE, 7 mai 2020, aff. C-267/19 et C-323/19”, *Journal du droit international (Clunet)*, 2021.

³⁹ A se vedea considerentele (4)-(10), precum și articolul 1 alineatul (1) și articolele 18-22 din Regulamentul nr. 1896/2006.

39. Pe de altă parte, Regulamentul Bruxelles Ia urmărește să unifice normele privind conflictele de competență în materie civilă și comercială. Definiția amintită este prea restrânsă și, prin urmare, nepotrivită pentru acest scop. Astfel cum s-a explicat la punctele 32 și 33 de mai sus, pot apărea probleme de competență internațională chiar și atunci când părțile în litigiu sunt domiciliare în același stat membru și sunt sesizate instanțele din acest stat⁴⁰. În plus, acest instrument conține de asemenea norme privind recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele statelor membre. Pentru a-și îndeplini rolul, aceste norme trebuie să se aplice de fiecare dată când autoritățile unui stat membru sunt obligate să recunoască sau să execute o hotărâre pronunțată de o instanță a unui alt stat membru, chiar și atunci când este vorba despre un litigiu intern între două persoane cu domiciliul în acest din urmă stat⁴¹. Acea definiție nu corespunde nici acestei situații.

40. Acestea fiind spuse, hotărârile pronunțate în cauzele Parking și Interplastics⁴², Generalno konsultstvo na Republika Bulgaria⁴³ și Inkreal⁴⁴ pot fi reconciliate cu linia principală a jurisprudenței, în măsura în care sunt interpretate după cum urmează. Din moment ce noțiunea „litigiu transfrontalier”, astfel cum este definită în Regulamentul nr. 1896/2006, este mai restrânsă decât noțiunea de „element de extraneitate” utilizată în sensul Regulamentului Bruxelles I bis, dacă un litigiu este „transfrontalier”, în sensul primului regulament, atunci *a fortiori* are un caracter „internațional” în sensul celui de al doilea regulament. Cu toate acestea, un litigiu poate foarte bine să aibă un „caracter internațional”, deși nu corespunde definiției unui „litigiu transfrontalier”.

41. Cu toate acestea, pentru a evita orice incertitudine suplimentară cu privire la domeniul de aplicare „internațional” al regimului Bruxelles, invităm Curtea să se abțină în viitor de la a face trimitere la Regulamentul nr. 1896/2006 în acest context. În cazul în care Curtea dorește să se inspire din alte instrumente în materie și să asigure coerența cu acestea, Regulamentul (CE) nr. 593/2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I)⁴⁵ și Regulamentul (CE) nr. 864/2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (Roma II)⁴⁶ sunt mai adecvate, după cum se va vedea mai jos. Aceste instrumente sunt echivalentele Regulamentului Bruxelles I bis în situațiile în care există un conflict de legi, iar legiuitorul Uniunii însuși a intenționat să dea o interpretare coerentă domeniului de aplicare material al acestor trei regulamente⁴⁷.

⁴⁰ În cazul în care Regulamentul Bruxelles Ia nu s-ar aplica în acest scenariu, acest lucru ar lipsi de eficacitate unele dintre normele sale. În special, articolul 24 acordă, în anumite materii, competență exclusivă instanțelor dintr-un anumit stat membru, chiar și atunci când părțile sunt domiciliare în alt stat membru. În cazul în care, în pofida dispozițiilor articolului 24, sunt sesizate instanțele judecătorești din statul membru pe teritoriul căruia au domiciliul părțile, ar trebui, în mod evident, să se aplice această normă, iar aceste instanțe ar trebui să își decline competența.

⁴¹ Creditorul din acest litigiu „intern” ar putea urmări ca hotărârea pronunțată de instanțele din statul său să fie recunoscută și/sau executată în alt stat membru în cazul în care de exemplu debitorul și-a mutat activele în acel alt stat.

⁴² Hotărârea din 7 mai 2020 (C-267/19 și C-323/19, EU:C:2020:351).

⁴³ Hotărârea din 3 iunie 2021 (C-280/20, EU:C:2021:443).

⁴⁴ Hotărârea din 8 februarie 2024 (C-566/22, EU:C:2024:123).

⁴⁵ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 (JO 2008, L 177, p. 6) (denumit în continuare „Regulamentul Roma I”).

⁴⁶ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 (JO 2007, L 199, p. 40) (denumit în continuare „Regulamentul Roma II”).

⁴⁷ A se vedea considerentul (7) al Regulamentelor Roma I și Roma II.

2. Destinația călătoriei este un „element de extraneitate” pertinent

42. Având în vedere explicațiile prezentate în secțiunea anterioară, nu există nicio îndoială, în opinia noastră, că, astfel cum susține Comisia, atunci când o instanță a unui stat membru este sesizată cu un litigiu care, pe de o parte, implică părți domiciliat în acest stat, dar care, pe de altă parte, se referă la executarea unui contract privind un pachet de servicii de călătorie încheiat în scopul unei călătorii într-o țară străină, destinația călătoriei constituie un „element de extraneitate” pertinent, care declanșează aplicarea normelor de competență prevăzute de Regulamentul Bruxelles Ia⁴⁸.

43. Locul de destinație al călătoriei este de asemenea locul în care, în temeiul contractului privind pachetul de călătorie, au fost sau ar fi trebuit să fie prestate (cele mai multe dintre) servicii călătorului (avionul ar ateriza în apropiere, hotelul ar fi situat acolo și așa mai departe). Cu alte cuvinte, acest contract a fost sau ar fi trebuit să fie executat în esență în acest loc. În opinia noastră, atunci când o instanță a unui stat membru este chemată să soluționeze un litigiu referitor la executarea unui contract, iar locul de executare se află într-o țară străină, acest factor este „de natură să ridice probleme cu privire la stabilirea competenței internaționale a acestei instanțe”⁴⁹. O astfel de legătură creează posibilitatea ca instanțele din țara respectivă să judece cauza. În această privință, este surprinzătoare obiecția FTI potrivit căreia această legătură este „pur faptică”, iar nu „normativă” (oricare ar fi accepțiunea exactă dată acestei din urmă noțiuni)⁵⁰. Într-adevăr, această legătură „faptică” este chiar motivul pentru care se poate anticipa că instanțele din această țară să soluționeze litigiul în discuție (dat fiind că proximitatea lor geografică față de locul de executare s-ar putea dovedi practică pentru a se pronunța într-o astfel de cauză, în special în ceea ce privește strângerea probelor relevante). Acest lucru este confirmat de faptul că locul de executare este, tocmai din acest motiv, un criteriu de competență în litigiile contractuale, în Uniunea Europeană, potrivit articolului 7 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia⁵¹, precum și în numeroase state⁵².

⁴⁸ A se vedea printre altele Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța), 5 noiembrie 2008, nr. 07-18.064, FR:CCASS:2008:C101090; Mankowski, P., Nielsen, P.A., „Introduction to Articles 17-19”, în Magnus, U., și Mankowski, P., *op. cit.*, p. 448, § 23 și 24; Latil, C., *op. cit.*; Ancel, M.-E., „Commerce électronique-Un an de droit international privé du commerce électronique”, *Communication Commerce électronique*, 2014, nr. 1; Bogdanov, S., „Arrêt *Maletic*: un pas supplémentaire dans la protection des consommateurs face au commerce électronique des voyages à forfait”, *European Journal of Consumer Law*, 2015, p. 433-442, în special p. 439; Chalas, C., „Compétence en matière de contrat conclu avec une agence de voyages”, *Revue critique de droit international privé*, 2014, p. 639.

⁴⁹ A se vedea în acest sens Concluziile avocatului general Richard de la Tour prezentate în cauza *Inkreal* (C-566/22, EU:C:2023:768, punctul 38 și jurisprudența citată).

⁵⁰ FTI se referă la raționamentul adoptat de unele instanțe germane potrivit căruia orice neîndeplinire a obligațiilor care decurg din contract, inclusiv într-o țară străină, ar produce efecte numai în cadrul raportului contractual preexistent, intern. Faptul că locul de executare este situat în străinătate este doar o consecință a acestui raport și nu ar afecta natura acestuia. Cu tot respectul convenit, în opinia noastră, caracterul internațional al unui raport, în sensul Regulamentului Bruxelles I bis, ar trebui să fie determinat în lumina criteriului larg și pragmatic enunțat la punctul 30 de mai sus, nu în funcție de un raționament atât de alambicat.

⁵¹ A se vedea printre altele Hotărârea din 24 noiembrie 2020, *Wikingerhof* (C-59/19, EU:C:2020:950, punctul 28 și jurisprudența citată). Contrar celor susținute de guvernul ceh, faptul că locul de executare nu constituie, în temeiul Regulamentului Bruxelles I bis, un criteriu de competență pentru subcategoriile specifice de contracte care intră sub incidența secțiunii 4 nu este pertinent. Nu trebuie să se confunde chestiunea de a stabili dacă un litigiu este de natură să ridice probleme de competență internațională și răspunsul pe care îl oferă regulamentul la aceste întrebări în speță [a se vedea Hotărârea din 17 noiembrie 2011, *Hypoteční banka* (C-327/10, EU:C:2011:745, punctul 31)]. Astfel cum s-a arătat la punctul 33 de mai sus, normele regulamentului contribuie la stabilirea caracterului internațional al unei cauze numai în măsura în care confirmă că anumiți factori de legătură sunt motive plauzibile de competență și, ca atare, creează posibilitatea ca instanțe străine să judece o cauză. Locul de executare se încadrează în această categorie. Faptul că legiuitorul Uniunii nu a reținut acest motiv pentru anumite contracte încheiate cu consumatorii nu schimbă cu nimic situația. Argumentul guvernului ceh ar putea de asemenea să conducă la rezultatul bizar în care același contract privind pachete de servicii de călătorie ar fi considerat „intern” atunci când este încheiat de un consumator, intrând, prin urmare, sub incidența secțiunii 4, dar „internațional” atunci când este încheiat de un călător care acționează în scopul activității sale profesionale, intrând sub incidența articolului 7 alineatul (1).

⁵² A se vedea Hartley, T., *op. cit.*, § 7.06. În măsura în care obiecția FTI este menită să însemne că un astfel de litigiu este mai strâns legat de statul membru în care sunt domiciliați ambii parteneri contractuali, subliniem că, deși acest lucru poate fi adevărat, nu este pertinent pentru a se decide cu privire la problema caracterului internațional. Ceea ce contează, în această privință, este existența unei legături cu țara străină de destinație care este potențial relevantă pentru stabilirea competenței, iar nu forța relativă a legăturilor pe care le are litigiul cu diferite țări.

44. Hotărârea Owusu confirmă în mod direct această interpretare. Amintim că, în acea cauză, domnul Owusu, domiciliat pe teritoriul Regatului Unit (stat membru al Uniunii Europene la momentul respectiv), încheiase un contract de închiriere a unei reședințe de vacanță cu domnul Jackson, care avea de asemenea domiciliul în Regatul Unit, cu privire la o vilă în Jamaica. Domnul Owusu a fost victima unui accident tragic în acel loc, care ar fi fost cauzat de condițiile periculoase de la fața locului, și l-a dat în judecată pe domnul Jackson pentru încălcarea contractului. Curtea a concluzionat imediat că respectiva cauză conținea un „element de extraneitate” pertinent în sensul regimului Bruxelles⁵³. Faptul că se referea la executarea (deficitară) a unui contract în Jamaica era suficient în această privință, de vreme ce acest factor a creat în mod clar posibilitatea ca instanțele din acea țară să judece acea cauză. Situația în discuție în prezenta cauză este similară.

45. În opinia noastră, se poate face analogie și cu Regulamentul Roma I și cu jurisprudența relevantă a Curții. În mod similar cu Regulamentul Bruxelles Ia în materie de competență, acest instrument determină legea aplicabilă unui contract în situația „în care există un conflict de legi”⁵⁴. În această privință, din jurisprudența Curții rezultă că normele Regulamentului Roma I sunt aplicabile oricărui raport contractual cu un „element de extraneitate”. Într-adevăr, numai în cazul în care un astfel de contract are legături cu o altă țară (sau mai multe țări) decât cea a instanței sesizate, ar fi posibil ca acel contract să fie guvernat de legi naționale diferite și contradictorii, iar acea instanță și-ar pune problema legii pe care trebuie să o aplice pentru a soluționa litigiul. Potrivit aceleiași jurisprudențe, această noțiune de „element de extraneitate” nu este limitată la domiciliul respectiv al părților contractante. Faptul că contractul urmează să fie executat într-o altă țară constituie un astfel de „element”⁵⁵. O astfel de legătură presupune în mod evident „un conflict de legi”. Instanța sesizată poate să aibă în vedere posibilitatea ca legea țării de executare să se aplice în locul legii sale⁵⁶. Prin urmare, normele acestui regulament sunt necesare pentru soluționarea acestui conflict⁵⁷.

46. Contrar a ceea ce lasă să se înțeleagă FTL, această interpretare nu este, în opinia noastră, repusă în discuție de Curte în Hotărârea Maletic⁵⁸, chiar dacă admitem că aceasta a creat o anumită incertitudine în această privință.

47. În acea cauză, un cuplu de consumatori cu domiciliul în Austria a rezervat de la un operator de turism stabilit în același stat un pachet de servicii turistice în Egipt prin intermediul site-ului unei agenții de voiaj cu sediul în Germania. În urma unor nemulțumiri privind hotelul din Egipt, călătorii au acționat în justiție atât agenția de voiaj, cât și operatorul de turism pentru încălcarea contractului în fața instanței de la domiciliul lor, potrivit normei *forum actoris* prevăzută (atunci) la articolul 16 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia. Instanța de trimitere a întrebat dacă această normă se aplică operatorului de turism, dat fiind că acesta avea sediul în același stat ca și consumatorii.

⁵³ A se vedea Hotărârea Owusu (punctul 26).

⁵⁴ A se vedea articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul Roma I. A se vedea în mod similar articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul Roma II.

⁵⁵ A se vedea Hotărârea din 14 septembrie 2023, Diamond Resorts Europe și alții (C-632/21, EU:C:2023:671, punctele 51-53).

⁵⁶ A se vedea Calster (van), G., *European Private International Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016, p. 240.

⁵⁷ Locul de executare este un factor de legătură pertinent deoarece un stat poate dori în mod rezonabil să reglementeze contractele executate pe teritoriul său. Acest aspect este prevăzut în mod expres de diferite dispoziții ale Regulamentului Roma I [a se vedea printre altele articolul 5 alineatul (1), articolul 5 alineatul (2) literele (d) și (e), articolul 6 alineatul (4) litera (a), articolul 8 alineatul (2) și articolul 9 alineatul (3) din acesta]; din nou, faptul că se poate considera că un astfel de contract prezintă legături mai strânse cu locul comun de reședință al părților, în scopul stabilirii legii aplicabile, nu este pertinent pentru a stabili, în amonte, caracterul internațional al situației. Ceea ce contează, în această privință, este existența unei legături cu o țară străină care poate fi relevantă în scopul alegerii legii aplicabile, iar nu forța relativă a legăturilor cu diferite țări.

⁵⁸ Hotărârea din 14 noiembrie 2013 (C-478/12, EU:C:2013:735).

48. Curtea a răspuns că norma în discuție era aplicabilă în ceea ce privește ambii părți, dar, în mod esențial, a adoptat un raționament oarecum complicat în această privință. Aceasta a statuat că, „chiar presupunând că o operațiune unică, precum cea în cadrul căreia [consumatorii] au rezervat și au plătit pachetul de servicii turistice pe site-ul internet al [agenției de voiaj], poate fi descompusă în două raporturi contractuale distincte, pe de o parte, cu agenția de turism [...] și, pe de altă parte, cu organizatorul călătoriei [...], acest din urmă raport contractual nu poate fi calificat drept „pur intern” întrucât era indisociabil legat de primul raport contractual, fiind realizat prin intermediul agenției de turism menționate situate în alt stat membru”⁵⁹.

49. Numeroși comentatori au subliniat natura alambicată a acestui raționament și s-au arătat perplecși de faptul că Curtea nu a menționat destinația străină a călătoriei, de vreme ce acest factor ar fi demonstrat, în mod evident, „caracterul internațional” al cauzei⁶⁰. Cu toate acestea, în opinia noastră, tăcerea Curții în această privință nu trebuie interpretată ca însemnând că acest factor nu constituie, în opinia sa, un „element de extraneitate” pertinent. Există o explicație simplă a motivului pentru care Curtea s-a concentrat mai degrabă asupra naturii „indisociabile” a legăturilor dintre consumatori, agenția de voiaj și operatorul de turism. Au existat, în fapt, două probleme distincte în legătură cu aplicarea normei *forum actoris* pentru consumatori în acea cauză, și anume (i) caracterul „internațional” al cererilor formulate împotriva celor doi părți și (ii) dacă fiecare dintre ei ar putea fi considerat „cealaltă parte la contract” în sensul acestei norme⁶¹. Prin raționamentul său, Curtea a dat un răspuns foarte general la ambele întrebări: în temeiul acelei norme, există un singur raport contractual internațional, iar agenția de voiaj și operatorul de turism, în calitate de „cealaltă parte [celelalte părți] la contract”, pot fi acționate împreună în fața instanțelor de la domiciliul consumatorilor. În schimb, trimiterea la destinația călătoriei ar fi rezolvat prima întrebare, dar ar fi lăsat-o deschisă pe cea de a doua. De aici și motivul pentru care Curtea nu a „mobilizat” acest factor în hotărârea pronunțată.

50. Nu ne convinge nici argumentul guvernului ceh potrivit căruia interpretarea sugerată în prezentele concluzii ar avea ca rezultat faptul că operatorii de turism ar fi acționați în justiție în mod neașteptat în fața instanțelor de la domiciliul clienților lor, contrar obiectivului previzibilității urmărit de Regulamentul Bruxelles Ia. În mod evident, o întreprindere care își desfășoară activitatea într-un sector internațional precum turismul poate „anticipa în mod rezonabil” că poate fi supusă unui regim jurisdicțional conceput pentru litigii cu caracter internațional atunci când organizează și vinde călătorii în țări străine⁶².

51. În concluzie, dorim să precizăm că nu este necesar, în opinia noastră, să se facă distincții după cum cererea călătorului se referă în mod specific la un accident suferit de acesta în locul de destinație al călătoriei (în deplină analogie cu speța *Owusu*), la camerele de calitate inferioară ale hotelului din acel loc sau, ca în litigiul principal, la faptul că respectivul călător nu a efectuat niciodată călătoria pentru că nu a fost informat că era necesară o viză sau pentru că nu a primit niciodată biletele de avion (și așa mai departe). Chiar dacă legătura dintre cerere și țara străină poate fi mai puternică în unele cazuri decât în altele, amintim că evaluarea aspectului dacă un

⁵⁹ Hotărârea din 14 noiembrie 2013, *Maletic* (C-478/12, EU:C:2013:735, punctul 29).

⁶⁰ A se vedea literatura de specialitate menționată la nota de subsol 48 de mai sus.

⁶¹ Într-adevăr, consumatorii nu se pot prevala de norma *forum actoris* pentru a introduce o acțiune împotriva unui terț la contractul încheiat cu consumatorii (a se vedea punctul 21 de mai sus).

⁶² Nu vedem nici de ce ar fi vorba despre o diferență de tratament nejustificată în cazul în care același operator de turism german ar putea fi acționat de același consumator german în fața unei instanțe diferite din Germania, după cum litigiul se referă la un contract pentru o călătorie la Berlin (Germania) sau la un contract pentru o călătorie în străinătate, așa cum sugerează guvernul ceh. În mod evident, această diferență de tratament rezultă din diferența de regim jurisdicțional aplicabilă acestor două contracte, ea însăși justificată de faptul că natura internațională a celui de al doilea contract are drept consecință să ridice probleme de competență pe care primul contract nu le poate ridica.

litigiu cuprinde un „element de extraneitate” nu trebuie să fie excesiv de complicată (a se vedea punctul 31 de mai sus). Nu este necesar ca instanța sesizată din statul membru să efectueze o analiză amplă a fondului cererii pentru a se pronunța asupra unei chestiuni atât de simple. Orice cauză care implică o acțiune introdusă de un călător împotriva unui operator de turism cu privire la probleme, indiferent de natura lor exactă, suferite de cel dintâi în cadrul unei călătorii în străinătate, organizată și vândută ca „pachet” de cel de al doilea, ar trebui să fie tratată ca având caracter internațional în sensul Regulamentului Bruxelles I bis, din motivele expuse mai sus. Destinația călătoriei este un factor ușor de verificat și face previzibil regimul jurisdicțional aplicabil părților, astfel cum s-a explicat la punctul anterior.

3. Nici termenii, nici obiectivul secțiunii 4 nu impun o interpretare diferită

52. Contrar celor susținute de FTI, interpretarea sugerată în prezentele concluzii nu este repusă în discuție de faptul că norma *forum actoris* prevăzută la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia, ca dispoziție excepțională, ar trebui să facă obiectul unei interpretări stricte⁶³.

53. De la bun început, amintim că cerința (implicită) a unui „element de extraneitate”, care se află în centrul prezentei cauze, definește domeniul de aplicare al Regulamentului Bruxelles I bis în general. Această cerință *per se* intră, strict vorbind, mai degrabă sub incidența articolului 1 alineatul (1) (a se vedea punctul 22 de mai sus) decât sub incidența articolului 18 alineatul (1) din acesta. În mod logic, ea ar trebui măsurată după același criteriu aplicabil tuturor normelor de competență stabilite în regulamentul respectiv, indiferent de natura dispoziției specifice în cauză⁶⁴.

54. Dincolo de această observație preliminară, ne pare evident că interpretarea acestei cerințe în sensul că norma *forum actoris* prevăzută la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia se aplică în cazurile în care sunt implicați un consumator și un furnizor cu domiciliul în același stat în legătură cu un contract care a fost sau trebuia să fie executat într-un alt stat nu este în conflict cu prevederile secțiunii 4.

55. Începând cu articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia, amintim că acesta din urmă impune, pentru aplicarea secțiunii 4, ca un contract să fie încheiat între un consumator și un furnizor, iar acest contract să se încadreze în una dintre categoriile menționate la literele (a)-(c) ale acestei prevederi. Literele (a) și (b) se referă la tipuri de contracte (contracte de vânzare de bunuri mobile corporale în rate egale și, respectiv, contracte de credit), fără nicio referire la domiciliul fiecărei părți contractante. Litera (c) impune, pentru toate celelalte contracte (inclusiv, astfel, contractul privind un pachet de servicii de călătorie), ca furnizorul să „desfășoar[e] activități comerciale sau profesionale în statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul sau, prin orice mijloace, [să] își direcțione[ze] activitățile spre acel stat membru sau spre mai multe state, inclusiv statul membru respectiv, iar contractul [să intre] în sfera de acțiune a acestor activități”. Nimic din termenii acestei dispoziții nu indică nici în mod expres, nici implicit că furnizorul și consumatorul ar trebui în mod necesar să aibă domiciliul în state diferite⁶⁵. În mod evident, un furnizor poate desfășura „activități comerciale sau profesionale în statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul” atunci când are sediul în acest stat.

⁶³ Regimul Bruxelles este de altfel „ostil” față de *forum actoris* [a se vedea printre altele Hotărârea din 20 ianuarie 2005, Gruber (C-464/01, EU:C:2005:32, punctul 33)].

⁶⁴ A se vedea pentru același punct de vedere Mankowski, P., Nielsen, P.A., „Introduction to Articles 17-19”, în Magnus, U., și Mankowski, P., *op. cit.*, p. 448, § 23.

⁶⁵ A se vedea Hotărârea din 30 septembrie 2021, Commerzbank (C-296/20, EU:C:2021:784, punctele 42-44).

56. În al doilea rând, termenii articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia nu limitează norma *forum actoris* la cazurile în care consumatorul și profesionistul sunt domiciliați în state diferite. Dimpotrivă, această dispoziție precizează că norma în cauză se aplică „indiferent de domiciliul celeilalte părți”. Suntem conștienți că, astfel cum observă FTI, adăugarea acestor clauze avea ca obiectiv să permită consumatorilor să invoce această normă împotriva furnizorilor domiciliați în state terțe⁶⁶. Nu este mai puțin adevărat că, astfel cum arată Comisia, acești termeni sunt suficient de largi pentru a acoperi și situația în care furnizorul este domiciliat în același stat membru ca și consumatorul.

57. În sfârșit, articolul 19 din Regulamentul Bruxelles Ia, care impune limite în ceea ce privește recurgerea la convențiile de alegere a forului în domeniul protecției consumatorului, permite în mod expres astfel de convenții atunci când sunt încheiate între un consumator și un furnizor care „[au] la data încheierii contractului domiciliul sau reședința obișnuită în același stat membru”, în anumite condiții [a se vedea alineatul (3) al acestui articol]. În mod evident, legiuitorul Uniunii a avut în vedere posibilitatea ca normele prevăzute în secțiunea 4, inclusiv articolul 18 alineatul (1), să se aplice chiar și în acest scenariu (cu condiția ca în cauză să existe un alt element de extraneitate pertinent).

58. Aplicarea normei *forum actoris* prevăzute la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia în cazurile în care consumatorul și furnizorul au domiciliul în același stat, dar contractul în cauză a fost sau ar fi trebuit să fie executat în altă țară nu depășește nici ceea ce impune obiectivul specific al secțiunii 4.

59. Amintim că normele din secțiunea 4 sunt menite să protejeze consumatorul, ca parte considerată defavorizată din punct de vedere economic și mai puțin experimentată din punct de vedere juridic decât furnizorul⁶⁷. În special, norma *forum actoris* în cauză face acest lucru prin faptul că facilitează (în mare măsură) accesul consumatorului la justiție, astfel încât acesta să nu fie descurajat să își valorifice drepturile⁶⁸.

60. În această privință, FTI susține, potrivit opiniei predominante menționate mai sus, că singurul scenariu pe care a urmărit să îl prevină legiuitorul Uniunii prin această normă a fost acela în care consumatorul este obligat să introducă acțiunea în fața instanțelor unui alt stat membru. Legiuitorul a dorit să protejeze consumatorul de obligația de a fi supus unui sistem juridic străin, care funcționează într-o limbă pe care poate nu o cunoaște, precum și de „distanța împovărătoare” care poate separa acel consumator de acele instanțe străine. Această protecție specială nu se justifică în cazul în care consumatorul și furnizorul au domiciliul în același stat. În acest caz, instanțele din statul respectiv ar fi în mod necesar competente.

61. În opinia noastră, deși posibilitatea ca dificultățile inerente introducerii unei acțiuni împotriva unui furnizor într-o țară străină să îl descurajeze pe consumator să își valorifice drepturile este în mod clar *principalul* scenariu pe care l-a avut în vedere legiuitorul⁶⁹, acesta nu este *singurul*. Dacă aceasta ar fi situația, legiuitorul s-ar fi limitat la a permite consumatorului să sesizeze instanțele din statul membru în care are domiciliul. Faptul că articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia merge un pas mai departe și permite consumatorului să sesizeze instanța specifică de la domiciliul său arată că autorii au fost preocupați de faptul că consumatorul ar putea fi

⁶⁶ A se vedea Dickinson, A., și Lein, E., *op. cit.*, § 6.68; Hartley, T., *op. cit.*, § 11.12.

⁶⁷ A se vedea considerentul (18) al Regulamentului Bruxelles I bis.

⁶⁸ A se vedea între altele Dickinson, A., și Lein, E., *op. cit.*, § 6.56 și 6.64.

⁶⁹ A se vedea în acest sens printre altele Hotărârea din 14 septembrie 2023, Club La Costa și alții (C-821/21, EU:C:2023:672, punctul 43 și jurisprudența citată).

descurajat să intenteze o acțiune în justiție inclusiv în cazul în care instanța competentă, deși se află în statul membru în care locuiește, nu este cea de la domiciliul său. Astfel cum a arătat deja Curtea într-un alt context⁷⁰, distanțele care separă consumatorul de instanța competentă ar putea fi „împovărătoare” chiar și în interiorul unui stat membru – de exemplu, în cazul în care instanța în raza căreia este domiciliat furnizorul se află într-un oraș îndepărtat –, uneori mai mult decât între două state membre⁷¹, ceea ce ar face dificilă prezentarea consumatorului în fața instanței⁷². În mod evident, legiuitorul a intenționat să evite și această situație.

62. Obiecția FTI potrivit căreia normele de procedură ale statelor membre nu impun întotdeauna consumatorului să se prezinte în persoană sau permit uneori participarea la distanță, astfel încât un astfel de inconvenient ar putea să nu apară în practică, nu este convingătoare. S-ar putea obiecta de asemenea că, în temeiul acestor norme de procedură, instanța competentă poate să fie relativ aproape de domiciliul consumatorului⁷³. Cu toate acestea, în alte cazuri, consumatorul poate fi nevoit să se înfățișeze personal, iar instanța competentă poate fi foarte departe. În egală măsură, în cazul în care consumatorul ar trebui să acționeze în justiție într-un alt stat membru, s-ar putea ca, uneori, acesta să cunoască limba și să fie familiarizat cu procedura instanțelor acestuia, care ar putea fi de asemenea aproape de el. În schimb, în alte situații, întregul proces ar putea să îi fie complet străin consumatorului. În definitiv, după cum arată Comisia, aplicarea normei *forum actoris* prevăzută la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia nu poate depinde de o astfel de apreciere de la caz la caz a dificultăților practice cu care s-ar confrunta efectiv consumatorul în speță. În caz contrar, domeniul de aplicare al acestei norme ar fi imprezvizibil. Se presupune că aceste dificultăți există în majoritatea cazurilor și sunt tratate în consecință.

V. Concluzie

63. Având în vedere ansamblul considerentelor care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebarea adresată de Amtsgericht Nürnberg (Tribunalul Districtual din Nürnberg, Germania) după cum urmează:

Dispozițiile coroborate ale articolului 1 alineatul (1) și ale articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială

trebuie interpretate în sensul că

⁷⁰ A se vedea Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores (C-240/98-C-244/98, EU:C:2000:346, punctele 22 și 23).

⁷¹ Comisia dă exemplul unui consumator cu domiciliul în Passau, care trebuie să intenteze o procedură la Flensburg (localitate situată la aproximativ 10 ore distanță cu mașina), în timp ce, dacă ar trebui să introducă o acțiune la Linz (Austria), această din urmă localitate ar fi la o distanță de 2 ore.

⁷² Se poate argumenta că această protecție era de asemenea menită să încurajeze consumatorul să consume dincolo de granițele propriului stat, în cadrul pieței interne [a se vedea Concluziile avocatului general Campos Sánchez-Bordona prezentate în cauza Commerzbank (C-296/20, EU:C:2021:733, punctul 26)]. Cu toate acestea, astfel cum susține Comisia, aplicarea acestei dispoziții nu poate fi limitată la acest scenariu (după cum demonstrează faptul că se aplică furnizorilor din state terțe). Obiectivul său este de a proteja consumatorii în contractele internaționale, în general.

⁷³ De altfel, aceasta este situația în litigiul principal, întrucât Nürnberg se află la două ore de deplasare cu un mijloc de transport rutier de München.

norma de competență în favoarea instanțelor judecătorești de la locul unde este domiciliat consumatorul, prevăzută de a doua dispoziție, este aplicabilă în cazul unei acțiuni introduse de un consumator domiciliat într-un stat membru împotriva unui operator de turism domiciliat în același stat în legătură cu un contract privind un pachet de servicii de călătorie încheiat în scopul unei călătorii într-o țară străină. Această normă conferă instanțelor respective atât competență internațională, cât și teritorială, fără a se face referire la normele de atribuire a competenței teritoriale în vigoare în statul membru respectiv.